

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

У статті розглянуто деякі аспекти толерантності в сучасних українських засобах масової інформації, зокрема проаналізовано релігійну толерантність. Також приділено увагу проблемам ксенофобії, мовних та інших проблем та роль ЗМІ в їх розв'язанні, зокрема їх роль у висвітленні проблеми поширення ВІЛ/СНІДу в Україні. Висвітлено питання маніпуляції суспільною свідомістю з боку ЗМІ.

Я не згоден з тим, що ви говорите,
але віддам своє життя,
захищаючи ваше право висловити свою думку.
Вольтер

XXI сторіччя швидко увірвалося в доволі неспішний до того плін історії. Живучи у двадцятому, нам здавалося – ну куди ж швидше, куди насиченіше? Все століття – суцільний технологічний ривок, дві світові війни, народження і крах могутньої системи соціалізму і ще багато, багато іншого.

Але нове тисячоліття розпочалося ще швидше. Всебічний стрес посилюється. Виокремилася і постала головна проблема: глобалізація світу зі зростанням відцентрованих тенденцій і поширенням національного, релігійного, культурного сепаратизму. Не зважаючи на, здавалося б, прозорі нині кордони – для людей, інформації, капіталу, взаємопроникнення культур, нас все більше лякають нові (а якщо пильно придивитися, то дуже старі) загрози і неминучі зіткнення, як твердять ЗМІ, між Заходом і Сходом, християнством та ісламом, Сполученими Штатами разом із союзником – об'єднаною Європою та Росією з новими союзниками – Китаєм, країнами Центральної Азії і, мабуть, Індією. І це далеко не весь перелік загроз.

Метою статті є розгляд деяких аспектів толерантності в сучасних українських засобах масової інформації, зокрема аналіз релігійної толерантності та розгляд питання проблем ксенофобії, мовних та інших проблем та роль ЗМІ у їх розв'язанні. У статті буде простежено та висвітлено питання маніпуляції суспільною свідомістю з боку ЗМІ.

Україна опинилася в центрі цих протистоянь завдяки унікальному географічному і політичному становищу, тому, що така наша історична вдача. Не можна сказати, що українські ЗМІ не реагують на виклики нового століття, але ця реакція не завжди є толерантною. Зупинимось на цьому детальніше.

І. ЩО ТАКЕ ТОЛЕРАНТНІСТЬ?

Для української мови та нашого світосприйняття поняття "толерантність" відносно нове і однозначного тлумачення поки ще немає. Ми багато в чому звикли рівнятися на Росію, але і там такого терміну донедавна не було не тільки в авторитетному "Словаре русского языка" С.І. Ожегова [1], але й у "Філософському енциклопедичному словнику" [2], де воно ототожнюється з поняттям "терпимість". Отже, питання це поки що розробляється, але актуальність його безсумнівна. Не випадково 16 листопада 1995 р. Генеральна конференція ЮНЕСКО затвердила "Декларацію принципів толерантності" та проголосила 1995 рік Міжнародним роком толерантності [3].

Лінгвісти підказують:

- tolerancia (іспан.) – здатність визнавати відмінність від власних ідей;
- tolerance (франц.) – ставлення, під час якого людина визнає, що інші можуть думати чи діяти інакше, ніж вона сама;
- tolerance (англ.) – готовність визнавати, приймати поведінку та погляди інших людей, які відрізняються від власних;
- kuan gong (китайська) – дозволяти, приймати, бути по відношенню до інших милосердним;
- tasamul (арабська) – прощення, милосердя, м'якість, терпіння, чуйне ставлення до інших [4].

Історики пов'язують появу терміну "толерантність" з підписанням Нантського едикту, коли протестанти і католики знайшли компроміс між своїми конфесіями. Отже, спочатку йшлося лише про релігійну толерантність. Дещо ширше це поняття почали трактувати левелери в епоху Кромвелля (Англія, XVII ст.), що відстоювали інтереси свободи та терпіння. Згідно з їх поглядами, – жодне з тверджень не може бути настільки непогрішимим, щоб йому в жертву не можна було принести інші переконання, що існують у суспільстві [4].

Класична теорія толерантності сформувалася в епоху Відродження, і визначення толерантності найвизначнішого її представника ми приводимо в епіграфі цієї статті.

З нашої точки зору, "толерантність" дещо інше поняття, ніж звичайна терпимість. Це готовність визнавати погляди інших людей, навіть якщо вони відрізняються від власних.

Вітчизняні ЗМІ цьому мистецтву тільки вчать. Засоби масової інформації – це розгалужена мережа установ, що займаються збором, обробкою і поширенням інформації. До них входять газети, журнали, телебачення, радіо, частина документалістики, і – все більше, звичайно, Інтернет.

У суспільстві накопичуються і багато в чому завдяки ЗМІ поступово вирішуються гострі проблеми, що потребують виваженого, толерантного відношення. Це давні українські питання (ксенофобія, міжконфесійні протиріччя), і нові теми – трудові мігранти ("гастарбайтери"), торгівля людьми, проблема наркозалежних і ВІЛ-інфікованих (найгірша статистика у Європі). А є ще питання гендерної політики, ставлення до людей з особливими потребами та багато інших.

Зупинимось на деяких з них.

II. РЕЛІГІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ.

Вважається, що ЗМІ повинні подавати правдиву та об'єктивну інформацію. Але як респонденти, так і кореспонденти ЗМІ одноставні: такого майже не буває. Деякі журналісти підводять під таку практику філософське підґрунтя: "оскільки істина є філософською категорією, то цілком правдивих оглядів та коментарів існувати не може – скільки людей, стільки і правд. Те саме стосується й об'єктивності. Багато журналістів... вважають, що об'єктивна, цілком незалежна від свого автора журналістика, також є міфом, бо журналістам, як і всім людям властиво мати свої упередження та пристрасті, через що абсолютна об'єктивність є недосяжною" [5].

Філософія постмодернізму іде ще далі: все у світі є відносним, кожна людина суб'єктивна, а тому ніхто не має права претендувати на істинність своїх праць. Світська журналістика умовно поділяється на журналістику правлячих кіл, опозиційну та "незалежну". Останню ми беремо в лапки, розуміючи, що в Україні за рахунок тиражу протриматися дуже важко, і найнезалежніші ЗМІ все ж потребують регулярного стороннього фінансування. Релігійні ЗМІ за визначенням мають дотримуватися десяти заповідей і, визначаючи існування абсолютної істини, бути правдивими та об'єктивними.

Насправді ж, ані світські, ані ЗМІ релігійних організацій правдивістю та об'єктивністю, а значить, і толерантністю, похвалитися не можуть. Ігор Скленар, експерт проекту з моніторингу мас-медіа (RISU), з 10 липня 2006 року по 31 січня 2007 року провів масштабне дослідження кількох десятків провідних пресових органів (центральных "Дзеркало тижня", "День", "Україна молода", "Коммерсант", "2000" тощо; регіональних – "Високий Замок", "Львівська газета", "Харків вечірній", "Газета по-київськи", "Рівне вечірне", численні українські інтернет-видання), в яких висвітлювалася релігійна тематика, а також органів релігійних організацій: газети "Парафіяльна газета" (РКЦ), "Арка" (УГКЦ), журнали "Православний вісник" як УПЦ (МП), так і УПЦ КП, "Голос православ'я" (УПЦ КП), "Світло православ'я" (УПЦ МП), "Наша віра" (УАПЦ), а також основні та офіційні сайти цих церков.

Виявилось, що друковані ЗМІ, в основному, намагаються дотримуватися толерантної позиції з релігійних питань, але в Інтернеті картина інша. Існують як окремі журналісти (О. Кравець, Д. Скворцов, В. Силенко), так і деякі сайти (www.otechestvo.org.ua, www.ura-inform.com та ін.), які прямо виступають на боці УПЦ (МП), вороже та агресивно відносячись не тільки до УПЦ КП а УАПЦ, а до української ідеї взагалі, навішуючи ярлики на президента, українських релігієзнавців, Мінюст [6]. Назва статті "Багатовекторний український бог" та те, що греко-католики названі в ній "напівкатоликами", говорять самі за себе [7]. Багато нищівної критики зазнало і "Посольство боже" С. Аделаджи, і найвідоміший адепт цієї церкви – мер Києва. Поряд з цікавими, виваженими публікаціями щодо хасидів, зустрічаються і такі, як "Хасиди втопили щастя в горілці" (журналіст Р. Кострица, газета "Коммерсант-Україна", 25 вересня 2006р., www.kommersant.ua), де автор наголошує на зловживанні алкоголем представників цього напрямку, хоча йдеться про святкування ними Нового року в м. Умані.

У релігійних ЗМІ широко висвітлюються не лише боротьба за душі вірних, а і за церковну власність. І якщо патріархи останнім часом утримуються від різних публічних випадів щодо інших церков, то на офіційному сайті УПЦ МП "Україна православна" 1 січня 2007 року була розміщена велика, явно "замовлена" стаття В. Анісімова "Філарет як фальсифікація", де дана далека від толерантності, зла і неправдива характеристика Предстоятеля УПЦ КП: "При Сталіні – сталініст, при КДБ – кадебіст, при ГКЧП – ГКЧПіст, при Кравчуку – "кравчукіст", при Кучмі – кучміст, при Ющенкові – оранжист. Цілком чеховська душечка" [8].

Образи і прямі випадки з боку преси УПЦ МП на УГКЦ стали звичними та регулярними, і спираються вони як на підтримку з боку Москви, так і частини українського населення.

Разом з тим визначимо спокійний тон та виваженість преси, яка належить УПЦ КП (журнал "Православний вісник"), та УАПЦ (часопис "Наша віра").

Результат:

– ми можемо виділити толерантність релігійну і світську. Якщо в релігійній повинна домінувати суворість, раз і назавжди встановлена ієрархія основних цінностей, починаючи з Бога, і закінчуючи багатоманітними повсякденними аспектами буття, то світська культура не має такого жорсткого характеру, журналістика сповідує плюралізм та полістилізм, де, за висловом Ю. Хабермаса, "істини розсіяні по багатьом універсалам дискурсів, вони більше не піддаються ієрархізації". Але це не означає зняття зі ЗМІ відповідальності за агресивність та нетерпимість до інаквовірних та невірних. На українському ландшафті ми сьогодні маємо яскраві зразки інтолерантності як у релігійних, так і у світських мас-медіа.

– маніпулювання масовою свідомістю у висвітленні міжрелігійних протиріч зберігається, і мрія про об'єднання українських церков залишається далекою від свого втілення.

III. МАС-МЕДІА ТА КСЕНОФОБІЯ.

Термін "ксенофобія" в перекладі з грецької означає "страх перед чужинцем", і цей страх був присутній на Україні завжди. Звичайно, на нашій землі мирно співіснують представники 105 націй та народностей, і ситуація в нас значно краща, ніж наприклад, у сусідній Росії. Але проблеми існують, і ЗМІ відіграють у їх посиленні, або навпаки, вирішенні, не останню роль.

Соціолог Наталя Погоріла зазначає: "Ворожість між групами близькими етнічно і культурно, які населяють одну країну, здебільшого сповідують одну релігію і говорять на мовах, які принаймні є добре зрозумілими для кожної з них, є радше реліктом III тисячоліття і сумним привілеєм небагатьох країн, серед яких і Україна. Дані опитування, зібраних як КМІСом, так і інститутом соціології НАН України, не залишають сумніву: починаючи з 1994 року нетолерантність як до культурно віддалених етносів, так і до співвітчизників, що відрізняються за етнічністю та мовою спілкування, зростає" [9].

Чому так відбувається? В економічній конкуренції дуже часто виграють представники неслов'янських національностей, багато їх у владі або біля неї. Це викликає заздрість і навіть обурення у деяких дипломованих фахівців, які знаходять можливість виступати у пресі, і журналісти ряду видань радо підтримують їх. Широкого розголосу, наприклад, набрали викривальні антисемейські статті професорів МАУП, опублікованих фаховим політологічним виданням "Політика і культура" і наймасовішою в Україні газетою "Сільські вісті" часів редагування її В. Боким. Причому ксенофобські погляди були викладені не на правах дискусії, а, значить, подані як позиція редакції. Звичайно, реакція світової єврейської громадськості була і залишається бурхливою і також далекою від толерантності. Згадується відоме гасло В. Міхновського "Україна – для українців", проголошена ним на початку XX ст. Сьогодні це гасло небезпечне для України, і дивно чути його від політиків і журналістів мультинаціональної Галичини.

Досвід Криму можемо також визнати як негативний. Друга за чисельністю кримська громада українців майже не має своїх ЗМІ. Газети Криму наскрізь проросійські, (згадаємо лише безпосереднього розпалювача багатьох конфліктів газету "Кримська правда", а подібних видань такого на півострові десятки). Ці ЗМІ займають різко ворожу позицію щодо західних цінностей, щодо "загрози ісламізації Криму" з боку кримських татар, щодо присутності будь-яких ознак українськості на півострові.

Держава дещо робить у напрямку забезпечення нацменшин своїми виданнями. За даними державного комітету телебачення і радіомовлення, станом на 8 червня 2004 року в Україні зареєстровано 197 видань мовами національних меншин та народів, з яких 57 віднесено до загальнодержавної сфери розповсюдження. Держава фінансово підтримує видання національних громад, зокрема болгарської "Роден край", польської "Дзєнник кїївський", єврейської "Єврейські вісті", вірменської "Арагац", румунської "Конкордія", кримськотатарської "Голос Криму". Але ці газети не мають значного впливу навіть на носіїв цих мов [10], і, тим більше, залишаються непомітними для решти населення України. Звичайно, вихід є: треба вирощувати (через конкурси) висококваліфікованих журналістів, які мали б змогу талановито та толерантно висвітлювати міжнаціональні питання в авторитетних ЗМІ українського масштабу. Позитивні приклади є: акуратне, ненав'язливе і доброзичливе висвітлення циганських проблем ("Україна молода", цикл статей останніх років), глибокий і правдивий аналіз українсько-польських подій 1943 року на Волині з боку багатьох українських видань та кінодокументалістів (фільм "Волинь. Знак біди" Олександра Балабана та Олександра Радинського). Ці теми розробляються якісно, журналісти всіляко уникають односторонності та необ'єктивності.

Значно кращими стали підручники з історії України, в яких раніше переважно негативно зображувалися і татари, і поляки, і німці, а особливо росіяни. Торкаючись такої делікатної проблеми, як міжнаціональні взаємини, журналістам треба пам'ятати "золоте правило" Ісуса Христа: "І як бажаєте, щоб люди вам чинили, так само чиніть їм і ви" (Луки 6; 31).

IV. ЧИ ІСНУЄ В УКРАЇНІ МОВНА ПРОБЛЕМА?

Засоби масової інформації, які обслуговують деякі політичні сили, протягом останнього десятиліття старанно педалюють питання "необхідності введення в Україні другої державної мови" (мається на увазі, звичайно, російська). Більше того, піднесення цього гасла на прапори під час виборчих кампаній регулярно приводить ці сили до політичних перемог. Розглянемо проблему по суті.

Згідно даних перепису 2001 р., українці становлять 77,8% населення України, росіяни – 17,3%, інші нації – білоруси, поляки, євреї, румуни, німці тощо – 4,9%. Але російська мова переважає на ментальному рівні: 67,01% громадян України визнали рідною мовою українську, 31,62% – російську і лише 1,37% – іншу. На побутовому рівні картина ще разючіша. Громадяни України спілкуються в сім'ї: українською – 38,01%, лише російською – 30,35%, по-різному, в залежності від обставин – 30,57%, іншою мовою – 1,05% [11].

Ми бачимо, що державна підтримка української мови у всіх сферах життя – це необхідність, і ніякої небезпеки для вільного розвитку інших мов, про що твердять заангажовані ЗМІ, немає.

Ситуація у друкованих мас-медіа ще показовіша. Кількість газет за назвами: українська мова – 51%, російська – 40%, річний наклад газет – 34% і 63% відповідно; журналів (40% – 22%; 19% – 70%). Промовисті цифри свідчать про становище в Інтернеті. Виявляється, що суто український Інтернет (без урахування 70 двомовних видань) – це лише 23 сайти. Порівняємо з суто російським – 403 сайти!

У майбутньому ситуація повинна покращитися. За даними Міносвіти за 2005 – 2006 навчальний рік частка учнів у загальноосвітніх навчальних закладах з українською та російською мовами навчання становить відповідно 78,2% та 20,7%, у вищих навчальних закладах – 82,1% та 17,7%. Оптимізується і українське книговидання: за даними книжкової палати Держтелерадіо (2005 р.), річний тираж книжок і брошур (без урахування підручників) становить українською мовою 19240 тис. примірників (53%), а російською – 14374 (40%) [11].

Але ЗМІ штучно підігривають "мовне протистояння", регулярно надаючи слово маргіналам з обох боків – наприклад, Н. Вітренко та О. Тягнибоку. Не гребують експлуатацією цієї теми і політики більшого калібру, виступаючи у ЗМІ – В. Янукович, П. Симоненко та інші. Преса і телебачення радо підхоплюють цю штучно нав'язану дискусію, не розуміючи, що йде банальна боротьба за електорат, а не за ідею.

Парадоксально, але долею російської мови найбільш стурбовані політики і преса тих регіонів, де вона абсолютно домінує (Східна Україна, Крим). Корені такої ситуації можна знайти у штучній русифікації цих земель ще за часів Російської імперії, а потім СРСР, і певній носталгії за радянським минулим. Не забуваємо і нинішній політичний, ідеологічний та інформаційний тиск з боку Росії. Слобожанщина та Схід України найбільше постраждали від Голодомору та репресій, населення поповнювалося переселеними росіянами і т.д. Причин багато, наслідки очевидні – рідною мовою на Донбасі і в Криму назвали: російську – 76,88%, українську – 22,21%, інші мови – 0,9%; мовою спілкування в сім'ї відповідно – 78,3%, 4,21% та 1,2%, а ще 16,55% громадян спілкуються різними мовами, залежно від обставин [11]. Єдиними україномовними виданнями в цих регіонах залишаються офіційні газети, а серед інших ЗМІ – регіональні телерадіокомітети. Причому "обрусіння" спостерігається у всіх етносів – єдина газета національно свідомих, здавалося б, кримських татар видається російською. Схожа ситуація і на Харківщині, Дніпропетровщині, Одещині, Запоріжжі.

Ми бачимо, що українську мову треба рятувати, і якщо проблема мови в Україні й існує, то стосується вона саме української.

V. РОЛЬ ЗМІ У ВИСВІТЛЕННІ ПРОБЛЕМИ ПОШИРЕННЯ ВІЛ/СНІДУ В УКРАЇНІ.

Якщо світогляд – це система поглядів, цінностей, принципів та переконань, то засоби масової інформації, безперечно, є системостворюючим чинником. І у формуванні масової свідомості щодо відношення до проблеми поширення ВІЛ/СНІДУ ЗМІ відіграють, на жаль, неоднозначну роль.

З моменту фіксації СНІДУ як світової епідемії мас-медіа її активно висвітлюють. У СРСР СНІД трактувався як хвороба "загниваючого Заходу", а з моменту виявлення першого ВІЛ-інфікованого у 1987 році – як бич девіантів і наркоманів, гомосексуалістів, повій.

В Україні чітко виділяються три хвилі поширення інформації про ВІЛ/СНІД: а) до середини 90-х років повідомлення для населення мають здебільшого панічний, дезінформуючий характер. Журналісти будували інформацію на мотиві страху з метою налякати людей і запобігти небезпечним експериментам зі здоров'ям, поставити бар'єр поширенню ВІЛ/Сніду; б) Середина 90-х – 2000 роки: повідомлення переходять у дещо спокійніше русло, з'являється багато інформації про успішні спроби

подолання цієї проблеми в інших країнах; в) 2001 рік – нинішній час: етап усвідомлення українських масштабів поширення ВІЛ/СНІДу як національної загрози, що межує з катастрофою. Але приємно, що паніки більше не спостерігається. Є проблема, і над нею активно працює і держава, і ЗМІ, які в цьому випадку повністю з нею солідарні.

Починаючи з 2001 року проводяться тренінги для журналістів з адекватного висвітлення проблеми. Були проведені конкурси журналістських праць, що суттєво підвищило значимість коректного висвітлення цієї теми у ЗМІ. Видається спеціалізований Бюлетень "Новости ВИЧ/СПИД" (відзначимо його блискучий матеріал [12, 13]).

Починаючи з 2000 р. проводяться медіа-кампанії з поширення інформації щодо шляхів передачі ВІЛ та ідей солідарності із живучими поряд ВІЛ-інфікованими, активізація інформаційної роботи до особливих подій, таких, як день пам'яті людей, померлих від СНІДу, та Всесвітній День боротьби зі СНІДом [13: 20].

З 2004 року проводяться широкомасштабні кампанії з активним залученням інструментів соціальної реклами [14].

Але на шляху до толерантності є і суттєві прорахунки. ЗМІ не тільки відображують дійсність поверхово, але й часто не дотримуються професійної етики і публікують реальні імена та дослівні життєві історії ВІЛ-позитивних людей, постійно вживаються журналістські кліше: ВІЛ/СНІД – це проблема аутсайдерів – наркоманів, гомосексуалістів, повій, алкоголіків. Це приводить до подвійної небезпеки: і без того вороже ставлення громадськості закріплюється, негативні характеристики позначаються на відношенні до хворих та інфікованих [15]. З іншого боку, спостерігається вкрай високий рівень стигматизації та інституційної дискримінації ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД. Стигма має багато негативних наслідків, як то заперечення людьми своєї хвороби або намагання приховати її від знайомих чи сім'ї, на місці роботи або навчання. Це відбувається через дискримінацію ВІЛ-позитивних людей. У них виникають проблеми з органами влади, з роботою, з навчальними закладами, їх навіть виганяють з дому та застосовують фізичне насильство. Частина ЗМІ поширюють міфи про ВІЛ/СНІД, підтримуючи хибні уявлення про шляхи передачі інфекції, засоби профілактики, процедуру тестування і таке інше. А молодь, наприклад, пріоритетним каналом отримання інформації про ВІЛ/СНІД називає саме ЗМІ (близько 43%), і вже потім згадуються ровесники (32%), вчителі та медичні працівники (близько 25%) [13].

Отже, на шляху до підвищення толерантності у висвітленні проблеми поширення ВІЛ/СНІДу в Україні ще багато роботи, і вона тільки починається.

VI. МАНІПУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ З БОКУ ЗМІ.

Вище ми розглянули лише кілька проблемних питань, що набули в Україні глобального характеру. Всі вони пов'язані з масовою свідомістю, яку в дуже великій мірі формують засоби масової інформації.

Виваженого, терплячого, толерантного відношення до гострих проблем сьогодні в українських ЗМІ, на жаль, не вистачає. Завдяки державній цензурі таких питань, як міжконфесійні протиріччя, русифікація, загрозливе становище у зв'язку з поширенням СНІДу, ксенофобія та інші, в радянський період ніби не існувало. Сьогодні ж, у гонитві за комерційним успіхом та популярністю, ці дійсно масштабні проблеми виростили в центральні як в електронних, так і друкованих мас-медіа. Великі проблеми, поширена і маніпуляція масовою свідомістю з боку ЗМІ, особливо заангажованих (політично, економічно, через позицію авторів). Маніпуляція свідомістю існувала завжди (згадаймо біблійну оповідь про спокутування змієм Адама і Єви).

Але у ХХ – на початку ХХІ сторіччя у зв'язку з поширенням ЗМІ маніпуляція масовою свідомістю набрало масштабнішого, бруталнішого характеру. Україна в цьому сенсі не відстає від решти світу. Вміле маніпулювання помічають тільки дуже обізнані люди, або ті, хто, маючи власну духовну програму, не лінується шукати правду.

Способи маніпулювання в українських ЗМІ:

- відрив тексту від контексту, слова від речі;
- емоційна (найбільш небезпечна) маніпуляція. Агресія, сльози, відчай, гнів, погрози на екранах телебачення або на шпальтах газет здатні викликати вибух на політичному, соціальному, релігійному ґрунті;
- замовчування не вигідної для однієї із сторін інформації;
- пряма підтасовка фактів;
- розповсюдження брехні та наклепів;
- навішування ярликів для компрометації як ідей, так і окремих людей;

– недоінформованість, або напівправа за рахунок вилучення частини інформації з основного потоку.

Таким чином створюється фальшива, порожня інформація, яка не є знанням.

Важко сказати, чи є інтолерантна інформація насильством, але з гіпнотичним примушуванням до певних дій її порівняти можна.

Багато людей звикло споживати тільки агресивну, спотворену інформацію. Це власникам ЗМІ вигідно, і саме в цьому – кінцева мета маніпуляторів.

В Україні нерідко журналісти ідуть з роботи або переходять на інший канал (газету, сайт) через особисту незгоду з нав'язливою нечесною політикою власника.

Але трапляються журналісти-маніпулятори "за покликом душі", ініціативні і небезпечні. Толерантності від них годі чекати. Приведемо найбільш характерні випадки:

– "...Журналіст маніпулює масовою свідомістю, коли підносить свою значимість і вважає, що може досягти популярності та визнання, якщо критикуватиме інших, в наказовому способі долучаючи людей до своєї думки;

– Журналіст має гіпертрофоване відчуття права вирішувати, що треба, а що не треба знати людям;

– Журналіст має заздрість і страх конкуренції перед іншим виданням або журналістом, в яких щось виходить краще. Він повертає до себе увагу, роздуваючи або створюючи різні "сенсації";

– Журналіст має схильність сліпо захищати когось або щось: партію, політику, бізнесмена, священника, навіть якщо знає, що цих людей або точку зору є за що звинувачувати." [5].

Іноді і власник, і журналіст у поглядах збігаються. Як у цьому сенсі не згадати українських журналістів-маніпуляторів В. Долганова та В. Піховшека, які зробили собі ім'я в "політичному кілерстві", або О. Герасим'юк, яка протягом всієї кар'єри експлуатує тему трагедій людей. Матеріали таких журналістів носять негативний емоційний заряд довгої дії. Важко назвати толерантною роботу яскравої, талановитої журналістки О. Коробової, яка зовсім нікого і нічого не жаліє.

На загальному тлі заангажованості українських ЗМІ толерантною, завжди аргументованою і продуманою позицією виділяється лише кілька видань – "Дзеркало тижня", окремі фахові журнали, інтернет-сайти "Українська правда" та "Обоз". На жаль, вірцевого телеканалу ми не можемо назвати жодного.

Але ситуація не безнадійна, і позитивні зрушення є. Найефективнішим методом прищеплення толерантності працівникам ЗМІ є методи переконання. Йдеться про різноманітні тренінги, посібники, навчальні семінари для журналістів, спрямовані на формування толерантної свідомості. Такі заходи дуже поширилися останнім часом. Коли готувався цей матеріал, з Інтернету прийшла чергова приємна новина: Міжнародний центр толерантності проводить уже II Всеукраїнський конкурс "ЗМІ за толерантність і консолідацію українського суспільства".

Закінчити хочеться словами Мирослава Поповича: "Братство – занадто велике слово, і не варто добиватися, щоб усі люди були такими ж близькими, як брати... Там, де не можна чи не слід бути братами, необхідно шукати інші форми солідарності. Такі форми мають ґрунтуватися на терпимості, консенсусі і толерантності" [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М., 1986. – 643 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – М., Советская энциклопедия, 1989. – 538 с.
3. <http://www.tolerinst.ru>
4. http://4uth.gov.ua/tolerance/what_is.htm
5. http://www.asd.in.ua/2007/05/14/hristiyanski_osnovi_zhurnalistiki_chastina_2_.html
6. <http://www.risu.org.ua/freedom/analytics/article;14247/>
7. <http://www.from.ua.com/politics/452baebc262e5/>
8. http://www.pravoslavie.org.ua/index.php?r_type=article&action=fullinfosid=13740
9. Погоріла Н. Ксенофобія в Україні: статистика взаємної неприязні / http://dialogs.org.ua/project_ua_full.php?m_id=226
10. Гриценко О. Терпимість до іншого – повага до себе (або дещо про медіа та ксенофобію) / http://dialogs.org.ua/print.php?part=project_ua&m_id=9045
11. Махун С. Україна в обіймах "мовного балансу", або виклики толерантності // Дзеркало тижня, № 12 (641) 31 березня – 6 квітня 2007 р.
12. Журналистика и ВИЧ: по материалам качественного исследования "Отношение политиков, представите лей СМИ и деятелей культуры к проблеме ВИЧ/СПИД в Украине" // Бюллетень "Новости ВИЧ/СПИД". – 2004. – № 2. – С. 13.

13. Медіа-іміджі ВІЛ/СНІДу в Україні / За ред. Т.Семигіної., Київ, Видавничий дім "Киево – Могилянська академія" 2005. – С. 15-16
14. Гейдар Л. Довбах Г. Соціальна реклама та інформування з проблеми ВІЛ/СНІДу в Україні: можливості впливу на зміни у поведінкових практиках // Соціальна реклама в Україні: Сучасний стан та перспективи розвитку: Матеріали конференції. – К.: Фоліант, 2004. – 278 с.
15. Кисельова Ю. Представлення результатів дослідження. – 9-й рік видання, – № 37/332. – 29 вересня 2003 року. <http://www.ucipr.Kiev.ua/modules.php?op==modload&name=Newsfile=article&sid=3421>

Матеріал надійшов до редакції 15.10. 2007 р.

Мельничук І.А. Некоторые аспекты проблемы толерантности в современных украинских СМИ.

В статье рассмотрены некоторые аспекты толерантности в современных украинских средствах массовой информации, в частности проанализирована религиозная толерантность. Также проанализированы вопросы проблемы ксенофобии, языковых и других проблем и роль СМИ в их решении, в частности их роль в освещении проблемы распространения ВИЧ/СПИДа в Украине. Отражен вопрос манипуляции общественным сознанием со стороны СМИ.

Mel'nychuk I.A. Some Aspects of Tolerance Problem in Modern Ukrainian Mass-Media.

In the article some aspects of tolerance are considered in the modern Ukrainian mass media, in particular religious tolerance in the Ukrainian mass media is analysed. The questions of problems of ksenophobia, linguistic and other problems are also analysed and the role of mass-media in their decision in particular their role in describing the problem of AIDS spreading in Ukraine. The question of manipulation by public consciousness is reflected from the side of mass-media.